

KONFLIKTNE TEME V SLOVENSKIH ČASOPISNIH KOMENTARJIH:
PRIMER ODNOSOV MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO

Špela LENARDIČ

SI-6000 Koper, II. Prekomorske b. 23/a

e-mail: spela.lenardic@gmail.com

IZVLEČEK

Z analizo časopisnih komentarjev smo v sklopu raziskave Oblikovanje spornih tem v javnosti skušali ugotoviti, kako mediji reprezentirajo konflikte. Kako pogosto se pojavljajo v medijih, čigava mnenja imajo dostop do objave, kako se konflikti stopnjujejo in razrešujejo. Da bi značilnosti mnenjskih konfliktov v medijih čim bolj natančno analizirali, smo oblikovali specifičen metodološki model, ki vključuje številne spremenljivke. S slednjim smo prišli do rezultatov, ki so nam prikazali, kako mediji uokvirjajo konflikte teme v javnosti.

Ključne besede: analiza besedil, mnenjski konflikt, odnosi Slovenija Hrvaška

TEMI CONFLITTUALI NEI COMMENTI DEI QUOTIDIANI SLOVENI:
ESEMPIO DELLE RELAZIONI FRA SLOVENIA E CROAZIA

SINTESI

Nell'ambito della ricerca 'Elaborazione dei temi controversi in pubblico' abbiamo provato a spiegare, con l'analisi dei commenti nei quotidiani, il modo in cui i media rappresentano i conflitti: con che frequenza si manifestano nei media, quali opinioni hanno accesso alla pubblicazione, quali conflitti si intensificano e poi risolvono. Per analizzare puntualmente le caratteristiche dei conflitti di opinioni nei media, abbiamo formulato un modello metodologico specifico che include numerose variabili. Questo sistema ci ha condotto verso alcuni risultati che ci hanno dimostrato come i media impostino i temi conflittuali per il pubblico.

Parole chiave: analisi dei testi, conflitto di opinioni, rapporti fra Slovenia e Croazia

UVOD

Konflikt je del našega vsakdana, je pojav, ki ima lahko različne razsežnosti, vplive in posledice. Z njim označujemo nasilna nasprotovanja, razhajanja različnih družbenih skupin in njihovih interesov. Konflikt lahko zajame široko populacijo ali pa le dva posameznika z različnimi mnenji. Mnenjski konflikt lahko razumemo kot jedro javnega razpravljanja, na osnovi katerega naj bi se v demokratičnih ureditvah sprejemale in uresničevale skupne odločitve. Do slednjih pa je pot pogosto zelo dolga. Zaradi kompleksnosti tem, vpletenih akterjev, političnih in ekonomskih interesov se nekatere sporne teme razvijajo zelo počasi.

Načini in lastnosti oblikovanja spornih tem v javnosti so bili predmet raziskave z naslovom *Oblikovanje spornih tem v javnosti*, ki je potekala od novembra 2004 do septembra 2005, pod vodstvom dr. Andreja Pinterja. Cilj raziskave je bil metodološki korektiv longitudinalnega anketnega raziskovanja, ki bi ga postavili s pomočjo povezave med oblikovanjem spornih tem v javnosti in empiričnim raziskovanjem javnega mnenja. Prvi del raziskave, ki je zadeval oblikovanje spornih tem v javnosti, je bil izpeljan na osnovi teoretičnih opredelitev in analize časopisnih komentarjev. Za slednje se je avtor raziskave odločil: "/.../zaradi teoretskega argumenta, da se javne razprave – kjer se v pretežni meri oblikujejo sporne teme – odvijajo prav skozi avtorske prispevke v medijskem prostoru" (Pinter, 2005, 8). Informativni žanri imajo v tem pogledu manjšo težo pri oblikovanju javnih tem, zato so bili izključeni iz raziskave. Komentarji ponujajo že oblikovana mnenja o določenem spornem vprašanju in kritično argumentacijo mnenj in dejanj tistih, ki so v spor neposredno vpleteni. Z njihovo analizo lahko ugotovimo, kako mediji sporne teme uokvirjajo, katerim posameznikom omogočajo javno vpetost v problematiko, kakšne položaje slednji zasedajo in kaj nam lahko konflikti prinesejo.

METODOLOŠKA IZHODIŠČA

Prvi del raziskave *Oblikovanje spornih tem v javnosti*, na katerega se opira tudi pričujoči članek, temelji na metodologiji analize besedil. Ta ne vključuje le pozornega branja, pregledovanja in izpisovanja iz besedil, temveč zahteva natančno opredelitev problema, ciljev raziskave in teoretično osnovo. Splichal jo definira kot "/.../ metodo za sistematično in objektivno proučevanje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi iz njih lahko

sklepali o lastnostih zunajjezikovnih pojavov. Analiza besedil torej ne omogoča samo sklepanja o komunikatorjih (viru), ampak tudi o recipientih in družbenih okoljih, ki so v določenem odnosu z besedili" (Splichal, 1990, 17). Pri sklepanju o lastnostih in dogajanjih v družbenem okolju ne smemo pozabiti, da ima metoda tudi svoje omejitve. Z analizo izbranih besedil, v našem primeru komentarjev, osvetlimo le del komunikacijskega procesa, ki ga je subjektivno ubesedil komentator. Subjektivni vpliv pa je prisoten tudi pri analizi oziroma kodiranju besedil. Koderji lahko analizirana besedila interpretirajo različno, razhajajo pa se lahko tudi pri razumevanju in upoštevanju navodil za kodiranje.

V raziskavo *Oblikovanje spornih tem v javnosti* so bili vključeni časopisni komentarji, ki so bili v letih 2001 do 2003 objavljeni v enem izmed 28-ih slovenskih dnevnikov, tednikov ali revij. Tem enotam smo določali predvsem nominalne spremenljivke, ki so definirale njihove temeljne lastnosti: številko enote, šifro koderke, datum objave, časopis, tema komentarja in število omenjenih konfliktov. Za podrobnejšo analizo konfliktov smo opredelili novo enoto 'jabolko spora', s katero smo spor razdelili na več elementov. Oblikovali smo vrsto ordinalnih spremenljivk, ki so analizi dodale kakovostni značaj.

V raziskavo so bile vključene štiri teme,¹ vzorec pa je vseboval 500 časopisnih komentarjev. Podatki, opisani v tem članku, so črpani iz teme odnosi Slovenija Hrvaška, katere vzorec je vseboval 141 komentarjev. Največ jih je bilo objavljenih v časopisu *Delo*, sledijo *Dnevnik*, *Večer*, regionalni časopis *Primorske novice* (tedaj so izhajale še dvakrat tedensko) in tednik *Mag*. Med leti 2001 in 2003, ki so določala obdobje analize besedil, je število komentarjev z omenjeno ključno besedo naraščalo.²

TEORIJA KONFLIKTOV RALFA DAHRENDORFA

V raziskavi o oblikovanju spornih tem v javnosti smo se osredotočili na mnenjski konflikt med dvema ali več akterji, ki imajo na določeno vprašanje različne poglede. Demokratična ureditev mora zagotoviti svobodno in javno izražanje vsem državljanom, njihova mnenja pa so si nemalokrat nasprotujoča. Časopisni komentarji ponujajo mnenje avtorja, pa tudi številnih drugih akterjev, ki so vpleteni v družbeno dogajanje. Običajno so to predstavniki različnih družbenih skupin, političnih strank, državnih oblasti, inštitucij, podjetij itd.

1 Ključne besede, ki so opredeljevale raziskovalne teme: Evropska unija, odnosi Slovenija Hrvaška, stanovanjska problematika, delovanje sodstva.

2 V raziskavi sem sodelovala kot koderka teme odnosi Slovenija Hrvaška in empirične podatke uporabila v diplomskem delu. Članek je prilagojeno diplomsko delo.

Pri oblikovanju predpostavk smo izhajali iz teorij konflikta oziroma iz teorije, ki jo je oblikoval nemški sociolog Ralf Dahrendorf. Za to teorijo smo se odločili predvsem zaradi univerzalnega pogleda na konflikt, kar omogoča, da lahko izvlečke teorije apliciramo na najrazličnejše situacije. Osnova Dahrendorfove teorije je razredni konflikt (Dahrendorf, 1988) oziroma konflikt med 'privilegiranimi in prikrajšanimi', vendar so njegove teze tako široke, da jih lahko vnesemo v analizo različnih oblik konflikta. V sodobni družbi predstavlja konflikt predvsem nekaj slabega, negativnega in rušilnega, Dahrendorf ga je doumel drugače: "V vsakem primeru bi trdil, da vse, kar je kreativnost, inovativnost in razvoj v življenju posameznika, njegove skupine in družbe, obstaja v ne zanemarljivi meri zaradi delovanja konfliktov med skupino in skupino, posameznikom in posameznikom, čustvi in čustvi znotraj enega posameznika. To samo temeljno dejstvo se mi zdi dovolj za opravičitev vrednostne sodbe, da je konflikt v bistvu 'dober' in 'zaželen'" (Dahrendorf, 1959, 208). Avtor svojo teorijo konflikta oblikuje na osnovi kritike marksizma in funkcionalizma, temelji pa na nujnosti konflikta kot gonilni sili razvoja vsake družbe. Dahrendorf zagovarja tezo, da lahko razrešitev nekega konflikta pripelje do novih konfliktov. "Včerašnje rešitve so ustvarile probleme jutrišnjega dne" (Dahrendorf, 1989, 543). Ta citat nazorno prikazuje vzročno posledično razumevanje zgodovine, ki jo avtor opredeli kot neskončno sosledje konfliktov. Vzpostavitev enakopravnih odnosov v enem delu družbe lahko povzroči, da se na drugem delu oblikujejo nove neenakosti. Ker se konflikti na ravni pravic pogosto razrešujejo ločeno od konfliktov, vezanih na neenakopravno razporeditev dobrin, so eni lahko posledica drugih in obratno. Družba se nenehno spreminja, kar pomeni, da so konflikti nenehno navzoči. "Koncept razrešitve konflikta bo zavržen, saj odseva zmotno sociološko ideologijo, v zvezi s katero je možno in zaželeno popolno izločiti konflikt" (Dahrendorf, 1959, 224). Konflikti so za avtorja univerzalni, obstajajo v vseh družbah, vedno in povsod, obenem pa opozarja tudi na različne dimenzije konflikta, kar v našem kontekstu pripomore tudi pri operacionalizaciji spremenljivk.

Dahrendorfovo teorijo lahko povežemo tudi z mnenjskim konfliktom, saj meni, da ima konflikt v sodobni družbi drugačno obliko kot nekoč: "Ljudem ni več potrebno združevati moči z drugimi, ki so v enakem položaju, da bi se borili za osnovne pravice. Svoje življenjske zmožnosti lahko na eni strani izboljšajo z lastnim trudom, na drugi pa z reprezentacijo preko fragmentiranih, a vpletenih interesnih skupin" (Dahrendorf, 1988, 112). Ker državljanske pravice zagotavljajo enake temelje in pravice posameznikov, prihaja do neenakosti predvsem na socialnem, političnem ali civilnem področju. Svoja načela, mnenja in interese izražajo posamezniki s sodelovanjem v družbenih gibanjih, včlanitvijo v določeno združenje ali interesno skupino ter

podporo politični stranki in njenemu vodji. Na takšnih temeljih lahko mnenjski konflikt razumemo kot nekakšno osnovo družbenega delovanja, saj se na podlagi lastnih mnenj, stališč in prepričanj odločamo tudi za naša dejanja.

Nesporno dejstvo je, da imajo pri oblikovanju mnenj v današnji družbi veliko vlogo mediji, ki naj bi javnosti ponujali tako objektivne informacije kot tudi že oblikovane subjektivne poglede na določene situacije. V to kategorijo sodijo tudi časopisni komentarji, zato nas je v prispevku zanimalo naslednje:

Kako pogosto so konflikti jedro novinarskih besedil?

Koliko različnih pogledov na sporno vprašanje predstavijo?

Kaj vse vpliva na intenzivnost konflikta?

Čigava mnenja so v medijih izpostavljena in kakšna je slika, ki si jo o določenem konfliktu na podlagi medijske reprezentacije lahko ustvarijo bralci?

Se spori, ki so predstavljeni v medijih, tudi razrešijo ali pa so zanje zanimivi le intenzivni in dlje trajajoči konflikti?

Na ta vprašanja smo skušali odgovoriti na primeru teme *odnosi Slovenija Hrvaška*. Zanimalo nas je, kateri spori se znotraj te teme najpogosteje pojavljajo in kdaj. Kako njihovo pojavljanje niha v času, pa tudi, če so spori med seboj povezani?

SPREMENLJIVKE

Da bi mnenjske konflikte, ki so jih predstavili komentatorji, čim bolj natančno in sistematično preuredili v 'številčni zapis', smo oblikovali posebno shemo spremenljivk. Ta je vključevala tako sporno vprašanje kot akterje, ki so se do njega opredelili, ter njihov medsebojni odnos. Ker so bile spremenljivke kvantitativne in kvalitativne, je morala biti njihova opredelitev toliko bolj natančna, da pri razumevanju oziroma interpretaciji besedila, ki je bila potrebna za določanje posameznih vrednosti, ne bi prišlo do dvomov ali razhajanj med koderji.

Jabolka spora

Ključna spremenljivka empiričnega modela je bila 'jabolko spora', s čimer ne označujemo le fizičnih predmetov (hiša, zemljišče, denar, jedrska elektrarna itd.), temveč predvsem določena stališča, interpretacije dogodkov, ocene določenih delovanj, predloge ali načrte delovanj itd. V navodilih za določanje vrednosti spremenljivk smo ga opredelili kot: "/.../vprašanje ali konkreten problem, ki opredeljuje konflikt, je njegovo izhodišče" (Pinter, 2005, 4). Oblikovanje te enote nam je omogočilo razdelitev posameznega spora na številne manjše elemente in tako natančneje raziščemo njegove lastnosti. Z opredelitvijo akterjev, ki so v spor vpleteni, in odnosov med njimi smo lahko konfliktnost situacije

spremljali skozi čas, ugotovili, kateri akterji nastopajo v komentarjih, kateri si nasprotujejo in kako se odnos med njimi zaostroje.

V kodirnem listu smo 'jabolko spora' zabeležili v obliki vprašalne ali trdilne povedi, ki so imele vnaprej določene vrednosti. Primer:

"Ali naj mejni spor s hrvaško razrešimo s pomočjo mednarodne arbitraže?" – 02

"Sporazum med Drnovškom in Račanom" – 06

"Razglasitev izključne gospodarske in ekonomske cone na Jadranu" – 07

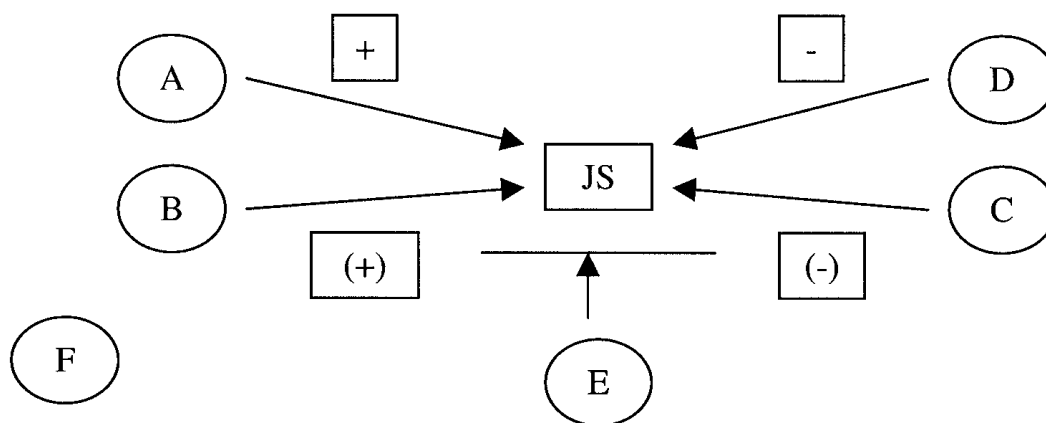
Ker je bilo po končani analizi besedil jabolk spora veliko več, kot smo na začetku pričakovali, smo zanje pripravili nov način kodiranja. Razvrstili smo jih v dvanajst tematskih skupin oziroma toposov, ki so naštet v spodnji tabeli:

Tabela 1: Analizirani toposi.

Table 1: Analyzed topoi.

1	Meja med Slovenijo in Hrvaško
2	Izključna gospodarska cona v hrvaškem morju
3	Sporazum o maloobmejnem prometu in sodelovanju
4	Sporazum o jedrski elektrarni Krško
5	Dolg Ljubljanske banke nekdanjim deviznim varčevalcem
6	Politična kultura
7	Evropska unija
8	Gospodarstvo
9	Prometne povezave
10	Hrvaška notranja politika
11	Slovenska notranja politika
99	Drugo

Natančnejša opredelitev posameznih spornih tem nam je omogočila spremljanje in povezovanje posameznih konfliktov. Poleg 'jabolk spora' so nas zaradi hipotez, ki smo jih postavili na osnovi Dahrendorfove teorije, zanimale tudi možne posledice ter rešitve sporov. Z zgodovinskim pregledom konfliktov Dahrendorf (1988) prikaže njihovo *prelivanje* iz enega družbenega področja v drugega. Na primer konflikti ali njihove rešitve na področju gospodarstva lahko vodijo v nove konflikte na področju prava. Ker ti prehodi nastajajo tudi zaradi rešitev in posledic, ki jih imajo konflikti, sta bili v analizo komentarjev vključeni tudi ti dve spremenljivki. V kodirni list smo zabeležili število posledic in število možnih razrešitev določenega 'jabolka spora' ter jih dodatno opredelili z natančnim zapisom oziroma prepisom iz komentarja. Te zapise smo nato kodirali in analizirali na enak način kot 'jabolka spora' (z isto tipologijo in toposi). Vse tri spremenljivke: 'jabolka spora', posledice in oblike razreševanja, smo razvrščali v topose glede na dominantno komponento. Če se je 'jabolko spora' v prvi vrsti nanašalo na potek meje na morju, je bilo uvrščeno v topos ena. Če je bila v posledici izpostavljena ekološka zaščita in nadzor varnosti plovbe v Jadranu, smo jo uvrstili v drugi topos. Če je bila kot oblika razrešitve jabolka spora ponujeno srečanje zunanjih ministrov države, je bila uvrščena v topos šest. S pomočjo te tipologije in toposov smo v analizi podatkov skušali dokazati oziroma raziskati povezanost 'jabolk spora', njihovih posledic in možnih rešitev.

Sl. 1: Shema jabolka spora.

Fig. 1: Scheme of the apple of discord.

Akterji

Eden izmed ključnih elementov pojma 'jabolko spora', ki ga hkrati razlikuje od splošnega razumevanja konflikta, so akterji. "Jabolko spora je vselej skupni objekt pozornosti dveh ali več akterjev" (Pinter, 2005, 15). Za analizo spora ni bistveno le oblikovanje spornega vprašanja ali trditve, temveč tudi prepoznanje različnih stališč vsaj dveh akterjev, ki se opredelita do jabolka spora. Glede na stališče oziroma odnos akterja do 'jabolka spora', smo določili šest tipičnih pozicij, ki jih akterji lahko zasedajo. Pomagali smo si z oblikovanjem sheme, ki prikazuje možne pozicije v odnosu do določenega stališča (slika 1).

Akterji na poziciji A so brezpogojno za stališče, ki je predmet spora. Tisti na poziciji B so prav tako za stališče, ki je predmet spora, le da imajo do slednjega določene pridržke. Pozicijo C zasedajo akterji, ki so s pridržkom *proti* stališču oziroma jabolku spora, pozicijo D pa tisti, ki so brezpogojno *proti* stališču, ki je predmet spora. Na pozicijo E so uvrščeni akterji, ki so zagovarjali redefinicijo problema oziroma se jim jabolko spora ni zdelo relevantno kot sporno vprašanje. Pozicija F je bila namenjena izključno avtorjem besedila, komentatorju in je pomenila, da se slednji do jabolka spora ni opredelil in je v besedilu ohranjal nevtralno vlogo.

Primer določanja pozicij bomo pojasnili še s citati iz članka "Raje crkniti kot moledovati" Mileta Šetinca (Šetinca, 2003), ki govori o hrvaški nameri razglasitve izključne ekonomske cone na Jadranu:

"... Tako je 'kancler' s svojo sunkovito, patetično retoriko nagovarjal poslance, naj se ne igrajo z usodo države: razglasitev izključne ekonomske cone bi bil precedens, ki ga Evropska unija ne bi tolerirala, medtem ko je ribiška cona tudi nevarna reč, vendar daje Hrvaški vsaj nekaj maneverskega prostora spričo dejstva, da sta jo že razglasili Španija in Francija (iz Bruslja so Račana opozorili, da gre za neprimerljive reči //...// V opoziciji pa so odgovarjali, da gre za eno in isto reč, zato bodo tudi posledice v obeh primerih enake: če že tvegamo, potem tvegamo z dosledno in pravno najbolj čisto potezo".

Jabolko spora je tukaj 'razglasitev ribiške cone', do katere je v besedilu pozitivno naravnani Ivica Račan, ki zaseda pozicijo A. Pozicijo D zaseda opozicija, ki nasprotuje ribolovni coni in vztraja pri razglasitvi 'ekonomske cone'. Tretji akter je Bruselj, ki hrvaškemu dejanju neposredno ne nasprotuje, opozarja pa na možne zaostritve, zato zaseda pozicijo C.

Akterjem smo poleg pozicije, ki jih zasedajo v odnosu do jabolka spora, določili tudi njihove značilnosti. Razvrščali smo jih glede na dve dimenziji. Prva je določala številčnost, velikost oziroma organiziranost akter-

jev in je v osnovi izhajala iz Dahrendorfove teorije organiziranja konfliktnih skupin ter njegove klasifikacije konfliktov glede na obseg družbene enote in glede na položaj v hierarhiji. "Po obsegu razlikuje konflikte na ravni vlog, konflikte znotraj posamične družbene skupine, konflikte med organiziranimi in neorganiziranimi skupinami znotraj regionalnih ali inštitucionalnih družbenih področij ter znotraj celotne družbe in konflikte med večjimi enotami (na primer med deželami)" (Jogan, 1976, 54). To klasifikacijo smo nekoliko predelali in ji dodali drugo dimenzijo, ki je določala reprezentacijo oziroma zastopanje akterjev in je dodatno opredeljevala vlogo akterja. Tako smo dobili nove vrednosti spremenljivke akterji, ki so prikazane v tabeli dve in tri.

Tabela 2: Prva dimenzija spremenljivke akterji.
Table 2: First dimension of the variable "participants".

1	Posameznik
2	Neorganizirana skupina
3	Organizirana skupina
4	Inštitucije
5	Širše geografsko območje
6	Države
7	Komentator

Tabela 3: Druga dimenzija spremenljivke akterji.
Table 3: Second dimension of the variable "participants".

A	Predstavlja skupino
B	Predstavlja inštitucijo
C	Predstavlja širše geografsko območje
D	Predstavlja državo
E	Ne predstavlja ničesar-nikogar

Takšna klasifikacija nam je omogočila zelo natančno opredelitev akterjev oziroma njihovega družbenega položaja in vloge. V analizi smo tako ugotovili, kateri akterji se najpogosteje pojavljajo v določenih sporih, katere pozicije v odnosu do spornega vprašanja zavzemajo in s kom si najpogosteje nasprotujejo.

Vrsta konfliktnosti oziroma intenzivnost konflikta

Intenzivnost konflikta je temeljna odvisna spremenljivka, s katero smo merili vrsto konfliktnosti odnosa med akterji, ki so bili vpleteni v posamezno 'jabolko spora'. Na osnovi stopnjevalne lestvice smo najprej ocenili odnos med skrajnima pozicijama A in D, nato še vrsto konfliktnosti med pozicijama B in C ter pri tem uporabili vrednosti, ki so predstavljene v tabeli štiri.

Tabela 4: Vrednosti spremenljivke vrsta konfliktnosti
Table 4: Values of the variable "type of controversy"

A	Ni dveh takšnih pozicij
B	Akterji niso neposredno v stiku (njihova stališča si nasprotujejo, vendar niso v neposredni komunikaciji oziroma skupni situaciji)
C	Blag konflikt (akterji so v stiku, konflikt je neizrazit)
D	Izrazit konflikt (akterji so v stiku, gre za izključevanje stališč akterjev)
E	Oster konflikt (akterji so v stiku, med njimi obstaja spor, se ostro odzivajo na nasprotnikova stališča)

Iz tabele 4 je razvidno, da vrednost B ustreza primerom, v katerih akterji niso neposredno v skupni situaciji, a je njihova nasprotujoča si stališča v skupno vsebino zlepil komentator. Pri vseh ostalih vrednostih so akterji v skupni, neposredni komunikaciji ali situaciji. Če je bil odnos med njimi opisan kot blag, neizrazit konflikt, smo mu pripisali vrednost C. Takšno vrednost smo pripisali konfliktu med novinarjem in Slovenci ter Hrvatji v komentarju "Mrhovinarji na moji rami": "Tako Slovenci kot tudi Hrvatje so se kislo nasmihali, ko sem na začetku krize zaradi Piranskega zaliva predlagal arbitražo sosedov – Italijanov in Srbov" (Rakovac, 2003). Za izključevanje mnenj in izrazit konflikt smo določili odnos med obema predsednikoma držav v opisu komentarja z naslovom "Sosedji in prijatelji", v katerem sta se predsednika do sporazuma Drnovšek-Račan opredelila nasprotno. Drnovškova izjava je bila sledeča: "Globoko sem prepričan, da bo v našo skupno korist, če bomo na obeh straneh sprejeli na vladni ravni dogovorjene rešitve in odstranili težave, na katere je naletel sporazum o meji", Mesičeva pa nasprotna: "Ne rinimo z glavo skozi zid, ampak si priznajmo, da na način, ki je bil predlagan, dogovora ne moremo uresničiti" (Maksimovič, 2003). V primerih, ko so akterji ostro obtoževali stališča ali vedenja nasprotnika in je bilo iz besedila razvidno, da gre za oster konflikt, smo v kodirni list zabeležili vrednost E. Takšen primer smo zabeležili v komentarju "Nestrpni toni z juga", kjer so zaradi spora o vprašanju, ali ima Slovenija dostop do mednarodnih voda, na nasprotujoče si pozicije stopili hrvaški strokovnjaki in hrvaški zunanji minister Tonino Picula ter slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel s slovenskimi strankami in strokovnjaki za mednarodno pravo. Komentator je spor opisal takole: "Pri tem je hrvaški zunanji minister grobo krtil pravico /.../ slovensko zunanje ministrstvo, ki je v znak protesta iz Zagreba začasno odpoklicalo slovenskega veleposlanika /.../ predstavniki praktično vseh slovenskih političnih strank so protestirali ..." (Berlec, 2003). Določanje vrednosti vrste konfliktnosti je bilo v veliki meri odvisno od ubeseditve oziroma predstavitve konflikta s strani avtorja besedila. Pri celotnem

empiričnem delu ne smemo pozabiti, da gre za analizo subjektivnega časopisnega žanra, kar nekoliko popači sliko realnosti.

Priljubljenost za sodelovanje

Podobno kot smo merili intenzivnost konflikta, smo merili tudi nasprotni pojav oziroma pripravljenost v spor vpletenih akterjev za sodelovanje. Lestvica vrednosti, ki so naštetje v tabeli pet, je naraščajoča, tako kot pri ocenjevanju vrste konfliktnosti odnosa med akterji, le da sedaj narašča sodelovanje.

Tabela 5: Vrednosti spremenljivke pripravljenost za sodelovanje
Table 5: Values of the variable "willingness for cooperation"

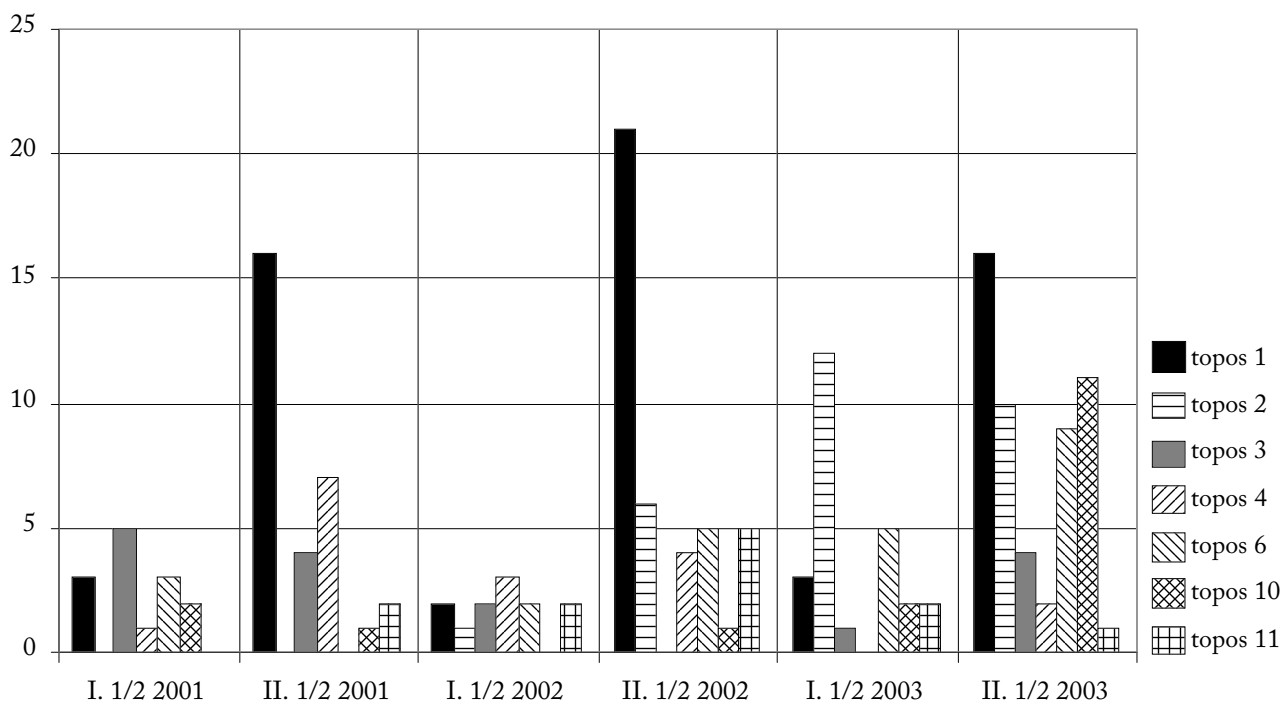
A	Ni dveh takšnih pozicij
B	Ni pripravljenosti
C	Pripravljenost za sodelovanje pod določenimi pogoji
D	Brezpogojna pripravljenost za sodelovanje
E	Razreševanje konflikta

Ker smo vrednosti določali ločeno za odnos med skrajnima pozicijama A in D ter pozicijama s pridržkom B in C, smo vrednost A spremenljivke pripravljenost za sodelovanje ("ni dveh takšnih pozicij" kot kaže tabela pet) določili v primerih, ko zahtevane pozicije niso bile zastopane. Ko v besedilu ni bilo omenjene pripravljenosti za sodelovanje z nikogaršnje strani, je bila v kodirni list zabeležena vrednost B. Ko so bili akterji oziroma vsaj eden izmed njih pripravljeni sodelovati pod določenimi pogoji, smo določili vrednost C, ko pa so bili brezpogojno pripravljeni sodelovati, smo izbrali vrednost D. Medtem ko je vrednost D lahko določala tudi brezpogojno pripravljenost le ene strani, ki je bila vpletena v konflikt, je vrednost E pomenila, da so razreševanje spora podpirali vsi vpleteni.

REZULTATI ANALIZE ČASOPISNIH KOMENTARJEV

V vsakem analiziranem časopisnem komentarju na temo 'Odnosi Slovenija Hrvaška' je bil omenjen vsaj en konflikt, v večini primerov pa je bilo mogoče določiti tudi konkretno sporno vprašanje. Glede na število konfliktov in jabolk spora v komentarjih bi lahko rekli, da so konflikti osnova medijske reprezentacije odnosov med Slovenijo in Hrvaško. Najpogosteje in najbolj konstantno se je v obdobju v letih od 2001 do 2003 v komentarjih slovenskega tiska pojavljala problematika meje med Slovenijo in Hrvaško. To lahko vidimo tudi na grafu, kjer je problematika nedoločene meje označena kot topos ena. Iz spodnjega grafa lahko razberemo tudi, da so bili spori na to temo še zlasti pogosti v drugi

Graf 1: Pojavljanje izbranih toposov v letih od 2001 do 2003.³
Graph 1: Appearance of analyzed topoi from 2001 through 2003.

polovici leta, v času turistične in ribolovne sezone, ki sta odpirali vprašanja predvsem okoli meje na morju.

Nekakšen efekt snežne kepe je povzročila hrvaška namera o razglasitvi izključne gospodarske cone na Jadranu. Na zgornjem grafu se pojavi kot topos dve v prvi polovici leta 2002, ki strmo narašča do leta 2003. Iz podatkov je bilo tudi razvidno, da so spori, ki so se razvili zaradi hrvaške namere, imeli največ omenjenih posledic na področju meje med državama. Slednja na morju še ni bila določena, z izključnim gospodarskim pasom pa se je to vprašanje ponovno odprlo. Posledično je torej v tisku naraslo pojavljanje sporov o poteku državne meje, odprla pa so se tudi stara vprašanja o mednarodno pravni teži parafiranega, a ne sprejetega sporazuma med Drnovškom in Račanom, ki ga v grafu ponazarja topos tri, ter razprave o razreševanju problema s pomočjo arbitraže. Spori pa so se odprli še na enem področju, politični kulturi, kar je v grafu razvidno iz naraščanja vrednosti toposa šest. Hrvaška enostranska odločitev ni bila v skladu z evropsko politično kulturo,

nič boljše pa se niso odrezali niti slovenski politiki. Predpostavko o povezanosti in prepletanju sporov med seboj smo potrdili, a o konkretnih posledicah, ki so v času postala nova jabolka spora, ne moremo govoriti, saj smo topose jabolka spora in njihovih posledic kodirali le vsebinsko in ne dobesedno.

Kot najbolj konfliktno obdobje se je po povprečju intenzivnosti sporov izkazala prva polovica leta 2003. V tem letu je bilo število kodiranih sporov največje, pester pa je bil tudi spekter področij, na katerih so se odvijali. Prisotnost posameznih toposov, intenzivnost konfliktov znotraj njih in pripravljenost za sodelovanje so se v času spreminjali. Za spore, ki so se odvijali v okviru izključne gospodarske cone, maloobmejnega sporazuma, jedrske elektrarne, politične kulture in hrvaške notranje politike, lahko trdimo, da se je ob povprečni povečani pripravljenosti za sodelovanje med akterji prisotnost teme v tisku zmanjšala. Če se ne oziramo na pogostost pojavljanja posameznega toposa, lahko trdimo tudi, da se je v večini primerov intenzivnost konfliktov v času

3 Topos 1: meja med Slovenijo in Hrvaško/ border between Slovenia and Croatia; topos 2: izključna gospodarska cona v hrvaškem morju/ exclusive economic zone in Croatian sea; topos 3: sporazum o maloobmejnem prometu in sodelovanju/ agreement on border traffic and cooperation; topos 4: sporazum o jedrski elektrarni Krško/ agreement on the nuclear power plant in Krško; topos 6: politična kultura/ political culture; topos 10: hrvaška notranja politika/ Croatian internal affairs; topos 11: slovenska notranja politika/ Slovene internal affairs.

stopnjevala. Zaradi razlik v časovnem pojavljanju in lastnosti posameznih toposov ni bilo mogoče določiti skupnih dejavnikov, ki bi pojasnili nihanje teme v času. Povišano prisotnost teme *odnosi med Slovenijo in Hrvaško* v poletnih in jesenskih mesecih pa lahko pojasnimo s porastom incidentov, ki so ob meji pogostejši v turistični in ribolovni sezoni.

Odnos med vpletenimi akterji je bil v povprečju najpogosteje ocenjen kot izrazit konflikt, ki je označeval izključujoča si mnenja akterjev. Slednji v veliki večini primerov niso bili pripravljene sodelovati oziroma njihova pripravljenost ni bila omenjena v komentarju. Predpostavko, da zaradi novičarskih vrednot mediji pogosteje poročajo o intenzivnih konfliktih kot pa o njihovih rešitvah, smo potrdili.

Poleg lastnosti predstavljenih konfliktov so nas zanimali tudi akterji, ki so jim komentatorji z objavo njihovih mnenj podelili konkretno in pomembno vlogo v očeh bralcev. Akterje smo z dvojno klasifikacijo kodirali glede na njihovo število oziroma družbeni obseg, funkcijo in reprezentacijo. Glede na analizirano temo ni presenetljivo, da so se v komentarjih kot vpleteni akterji najpogosteje pojavljali posamezniki, ki so predstavljali inštitucijo. To so v večini primerov bili predsedniki vlade ali parlamenta ter ministri za zunanje zadeve. Po pogostosti sta sledili državi in neorganizirane skupine. Najpogosteje so si v sporu nasprotovali predstavniki inštitucij in različne neorganizirane skupine, v katere sodijo različne javnosti, strokovnjaki, politiki ali civilna združenja. Ti podatki so potrdili predpostavko, da se v medijih pojavljajo javno že uveljavljene in poznane osebe, ki zasedajo državne funkcije ali pa svoja mnenja izražajo kot strokovnjaki oziroma politiki. Posamezniki lahko do objave svojih mnenj pridejo le, če se povežejo v skupino bodisi kot krajan oziroma prebivalci kraja, ki ga spor zadeva, bodisi kot skupina protestnikov. Ugotovljeno sovпада tudi z Dahrendorfovimi (1988) razumevanjem konflikta. Vir slednjega so neenaki položaji, ki jih posamezniki zasedajo in posledično nasprotujoči si interesi. V analiziranih sporih so prebivalci obmejnih krajev, strokovnjaki ali skupina politikov pogosto nasprotovali odločitvam, ki so jih sprejele državne inštitucije oziroma, ki so jih zagovarjali njihovi predstavniki.

Pogostost prisotnosti posameznikov, ki so predstavljali inštitucijo oziroma eno od vej državne oblasti, kaže na privilegiranje uradnih virov in po mnenju Polarjeve (2004) tudi na rutinizacijo novinarskega dela. V informativnih žanrih je zato kriza novinarstva čedalje večja, odraža pa se predvsem v neobjektivnosti novic ter zatonu preiskovalnega novinarstva. V primeru komentarja pa moramo te podatke interpretirati nekoliko previdneje. Kot subjektivni žanr, katerega osnovno vodilo je kritična ocena družbenega dogajanja, se že v osnovi ozira predvsem po dejanjih javnih in državnih funkcionarjev. Pogostost pojavljanja akterjev, ki sodijo v državno ali politično sfero v tem pogledu ni tako za-

skrbljivoča, zagotovo pa bi bila slika predstavljenega konflikta popolnejša, če bi bili vanjo vpleteni tudi pogledi običajnih ljudi.

Kot statistično značilen se je izkazal neposreden vpliv števila akterjev na intenzivnost konflikta. Večje število vpletenih je najverjetneje povečalo kompleksnost spora, pa tudi njegov družbeni obseg je bil v teh primerih lahko večji.

ZAKLJUČEK

Glede na število konfliktov in jabolk spora v komentarjih bi lahko rekli, da so konflikti osnova medijske reprezentacije odnosov med Slovenijo in Hrvaško. Rezultati raziskave so pokazali, da so ti odnosi v medijih predstavljeni predvsem v okviru nerazumevanj, nasprotovanj in različnih interesov. V vsakem analiziranem komentarju je bil omenjen vsaj en konflikt, v večini primerov pa je bilo mogoče določiti tudi konkretno sporno vprašanje, o katerem so imeli nastopajoči akterji največkrat izključujoča si mnenja.

Z izpostavljanjem mnenj, ki so brezpogojno za ali *proti* ključnemu vprašanju in zanemarjanje drugih možnih pogledov na spor, avtorji komentarjev še dodatno dramatizirajo nastalo situacijo. S tem, ko bralcu ne ponudijo informacij o možnih rešitvah ali pripravljenosti za sodelovanje med akterji, ki so vpleteni v spor, ustvarijo sliko nerešljivega konflikta. Na ta način si državljani obeh držav drug o drugem ustvarijo zrcalno, negativno podobo, kar še dodatno poslabša medsebojne odnose.

Sodeč po rezultatih bi lahko rekli, da so konflikti osnova medijske reprezentacije odnosov med Slovenijo in Hrvaško. Število objavljenih komentarjev na to temo narašča predvsem v poletnem in jesenskem času, kar povezujemo s turistično in ribolovno sezono oziroma povečanim številom incidentov, ki jih spremljajo. Intenzivnost sporov z leti narašča, hkrati pa se začnejo med seboj prepletati. Z odpiranjem novih vprašanj in nenehnim obnavljanjem starih se zdi njihova rešitev še toliko težja.

Pridobljeni podatki dokazujejo, da so spori zelo pogosto obravnavani v medijih. Z reprezentacijo izključno nasprotujočih si mnenj novinarji dramatizirajo in zastrujejo konfliktno situacijo. Njihovo kompleksnost povečujejo s povezovanjem sporov na različnih ravneh, s poudarjanjem stališč predstavnikov različnih inštitucij in državnih oblasti pa jih oddaljujejo od splošne javnosti. Slednja zato pogosto izgubi neposreden stik s konfliktno situacijo in je zato toliko bolj odvisna od informacij, ki jo ji ponujajo mediji. Oblikovanje spornih tem v javnosti je torej vezano predvsem na politično in družbeno pomembno javnost.

ZAHVALA

Doc. dr. Andreju Pinterju bom vselej hvaležna za povabilo k sodelovanju pri raziskavi *Oblikovanje spornih tem v javnosti*, s katerim sem pridobila veliko metodološkega znanja in izkušenj ob skupinskem delu. Hvala za poučne pogovore, konstruktivne kritike in spodbude, ki so mi vlivale samozavesti pri zagovarjanju svojih pogledov.

CONFLICT ISSUES IN SLOVENE NEWSPAPER COMMENTARIES:
THE CASE OF RELATIONS BETWEEN SLOVENIA AND CROATIA

Špela LENARDIČ

SI-6000 Koper, II. Prekomorske b. 23/a

e-mail: spela.lenardic@gmail.com

SUMMARY

Text analysis as a research method is not extensively used although it enables the study of research subjects without directly influencing them. In communication studies text analysis is frequently used to study media content and conveyed representations. This method was applied in the research study on the formation of controversial topics in the public headed by associate professor Dr. Andrej Pinter.

Given that controversial topics in the public are frequently discussed through authors' texts, newspaper commentaries were selected as the subject of analysis. These texts, in fact, provide already formed opinions on controversial issues and critical evaluations of the actions of all parties that are directly involved in controversies. In addition, by conveying the opinions of defined individuals and emphasizing the possible consequences of conflicts, they provide the public with a clearly framed picture of the examined topics.

In order to produce a thorough analysis of opinion conflicts presented in newspaper commentaries, a scheme including numerous interrelated variables was created that enabled a complex analysis of controversial issues and the involved participants, as well as monitoring the appearance and intensification of the conflict situations. An integrated analysis was not feasible due to the volume of all collected data; therefore the applied methodological model provides numerous possibilities for further analyses.

The methodological model and the examined variables are described on the example of one of the four analyzed controversial topics, marked with the keywords "Relations Slovenia Croatia". The research results have revealed a high frequency of conflict appearing in the media. The analyzed commentaries include directly opposing views of representatives of various institutions and state authorities. Through the intertwining of conflicts from a variety of fields the media appear to intensify their complexity and insolubility. The opinions of the general public are represented through different civil associations and only seldom appear in media texts. Therefore, the formation of controversial issues is primarily tied to the politically and socially important public.

Key words: text analysis, opinion conflict, relations Slovenia Croatia

VIRI IN LITERATURA

Berlec, M. (2003): Nestrpni toni iz juga (komentar). *Demokracija*, 4. 9. 2003. Ljubljana, 3.

Maksimovič, B. (2003): Sosedji in prijatelji (komentar). *Večer*, 14. 5. 2003. Maribor, 2.

Rakovac, M. (2003): Mrhovinarji na moji rami (komentar). *Primorske novice*, 9. 9. 2003. Koper, 18.

Šetinc, M. (2003): Raje crkniti kot moledovati (komentar). *Dnevnik*, 9. 10. 2003. Ljubljana, 5.

Dahrendorf, R. (1959): *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford, Stanford University Press.

Dahrendorf, R. (1988): *The modern social conflict: An essay on the politics of liberty*. Los Angeles, University of California Press

Dahrendorf, R. (1989): Čudni konec socializma. Naši razgledi, 38, 1989, 18. Ljubljana, 542-544.

Jogan, M. (1976): Ralf Dahrendorf in razredni konflikt v 'industrijski' družbi. *Časopis za kritiko znanosti*, 17/18. Ljubljana, 46-71.

Pinter, A. (2005): Končno poročilo: Oblikovanje spornih tem v javnosti: metodološki korektiv longitudinalnega anketnega raziskovanja na podlagi uporabe analize besedil in procesne teorije javnega mnenja. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper.

Poler Kovačič, M. (2004): Novinarska (iz)virnost: Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi. Ljubljana, FDV.

Splichal, S. (1990): Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah. Ljubljana, Raziskovalni inštitut FSPN.